

УДК 94 (477.83/.86)

**ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ «ОСНОВА»
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)****Андрій Нагірняк**Національний університет «Львівська політехніка»
Україна, 79000, м. Львів, вул. Степана Бандери, 12
e-mail: nagirniak1@ukr.net

Студентство у житті багатьох країн відіграло важливу роль у творенні власної історії. На початку ХХ ст. студенти все активніше беруть участь у суспільно-політичному житті Східної Галичини, українські студентські товариства сприяли формуванню національної інтелігенції з державницьким мисленням, обґрунтуванню ненасильницьких підвалин національного культуро творення [1].

Українські студентські товариства Східної Галичини здійснювали активну діяльність в усіх сферах життя краю. Зокрема, брали участь у суспільно-політичному, соціально-економічному, культурному розвитку Східної Галичини. Однак, одним із найбільших внесків, здійснених українськими студентськими товариствами, було сприяння поширенню освітніх знань і розвитку науки [2, с. 51]. Саме у цей період розгорнулась активна діяльність наукових товариства українських студентів, серед яких було товариство Львівської політехніки «Основа».

Метою статті є спроба висвітлити діяльність товариства студентів Львівської політехніки «Основа» у кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Серед дослідників, які вивчали різні аспекти діяльності товариства, слід виділити праці відомих дослідниць Р. Самотий [3] та Н. Кунанець [4], а також особливої уваги заслуговують роботи дослідниці О. Мазурок [5].

Товариство студентів – політехніків «Основа» було засновано 1897 році у Політехнічній школі, яке сприяло консолідації студентів-українців в умовах зростаючої колонізації навчального закладу. Свою назву товариство запозичило з журналу «Основа», що видавався у 1861-1862 рр. у Петербурзі та ставив перед собою завдання – обґрунтувати права українського народу на вільний і всебічний розвиток. Студенти-політехніки організовувалися щоби втілити у життя ідеї цього видання [3].

«Основа» прагнула сприяти підготовленню добрих фахівців та розвитку наукових зацікавлень своїх членів. «Бути осередком наукового і товариського життя українських студентів

львівської політехніки», – так визначав мету «Основи» її статут [4, с.182].

Структурно товариство, відповідно до спеціалізації відділень Політехніки, мало 6 наукових підрозділів: мистецьку секцію, яка об'єднувала студентів відділів архітектури і рисувальної групи загального, та гуртки: механіків, хіміків, рільників, лісників та інженерії [4, с. 182]. До товариства входило три секції: видавнича, економічна, викладацька, кожна з яких мала своє завдання, діяв науковий гурток, який проводив різноманітні «конференції» серед студентів і населення Львова та навколишніх сіл. Особливо активно діяли члени товариства упродовж 1913-1914 рр., коли з організацією стрілецьких секцій, члени «Основи» надавали практичну допомогу у навчанні з теорії белетристики, будови різних видів зброї [2, с. 54].

Упродовж своєї історії об'єднання постійно зазнавало перешкод та утисків з боку влади, що спонукало «Основу» неодноразово переглядати та перезатверджувати статuti. Але це не заважало згуртуванню творчого студентства до 1939 р. [4, с. 182].

На початку 1920-х рр. «Основа» певний час взагалі не працювала, незважаючи на неодноразову спробу відновити діяльність. І лише з 1923/24 навчального року, після створення технічного факультету при Українському університеті, а згодом і Української таємної вищої політехнічної школи, товариство знову відродилося, об'єднуючи студентів-техніків. Технічні факультети таємних навчальних закладів мали «загальний, машиновий і лісовий» 14 відділи, і бібліотека обслуговувала всіх студентів цих відділів [4, с. 183].

Першим головою товариства був Володимир Дидинський, згодом його очолювали Теофіл Мелень, Павло Дурбак, Павло Волосенко й ін. Організація, створена насамперед для взаємодопомоги студентів-політехніків, мала також науково-організаційний і культурно-освітній характер. У товаристві постійно діяло декілька комісій, зокрема видавнича. Воно за-

ймалося посередництвом у працевлаштуванні, організацією практик під час канікул, підтримувало наукові відрядження. У доробку «Основи» – і благодійницькі акції. Важливою ділянкою роботи організації була видавнича діяльність [3].

Видавнича діяльність українського студентського товариства «Основа» представлена образотворчими виданнями – великодніми, різдвяними та агітаційними поштовими картками, а також низкою друкованих довідкових видань (у рамках розгорнутої українською громадськістю пропаганди вищої технічної освіти). Діячі товариства розвивали львівську молодіжну пресу, вони виступали як автори та брали активну участь у роботі редакційних комітетів журналів: «Товариш» (С. Козловський), «Відгуки» (Д. Басараб та О. Кучерішка), «Молода Україна» (Я. Стефанович), «Молоде життя» (А. Охрімович). Наприкінці 20 – на початку 30-х років ХХ ст. товариство «Основа» збагатило історію української студентської преси двома виданнями: «Студентський вісник» і «Стінний часопис».

Постаті І. Кандяка, А. Пясецького, Я. Стефановича, П. Франка – випускників Політехніки – залишили помітний слід на видавничій і журналістській ниві [6, с. 13].

У 1913 р. було відзначено 15-річчя заснування товариства «Основа». Одним з найбільших досягнень у роботі організації за цей період визначалася видавнича діяльність, спрямована на популяризацію національного мистецтва. Важливою акцією на урочистостях стало створення «Українського політехнічного товариства» [3]. Відкриваючи перші його збори 15 січня 1913 р. А. Корнелля, відомий інженер-меліоратор та економічний діяч Галичини, висловив пророчу думку: «Український університет так і українська політехніка не може і не сміє нігде інде стати як ту при тім просторім городі наших князів, в городі князя Льва – у Львові» [4, с. 183].

Не менш важливим напрямом діяльності товариства «Основа» було заснування й опіка бібліотекою. До заснування фахової бібліотеки товариство взялось одразу у 1897 р. та приступило до реалізації мети, задекларованої у статуті: «Основа» утримувала «свій льокаль, читальню і бібліотеку», організувала «наукові відчити та дискусії, літературні вечори, артистичні концерти, театральні вистави», видавала підручники та часописи [4, с. 183].

З 1927 року з фонду бібліотеки товариства «Основа» вилучено всі видання художньої лі-

тератури, що надало книгозбірні суто технічного характеру.

Попри те, що «Основа» неодноразово закривалася і знову відроджувалася, бібліотека продовжувала існувати та зберегла свої фонди впродовж всієї історії товариства.

Упродовж усього періоду діяльності бібліотеки значних змін не зазнавали. Кількісно й якісно зростали фонди, удосконалювалося їх опрацювання, що сприяло поліпшенню роботи бібліотек. Для організації цієї роботи використовувався досвід провідних німецьких та австрійських бібліотекарів, а згодом і здобутки українських фахівців, які творчо поєднували досягнення європейських, американських і підросійських бібліотек [4, с. 184].

Слід звернути увагу на співпрацю «Основи» з іншими студентськими товариствами, зокрема, з професійною організацією українського студентства «Профорус», що діяла у період 1921-1926 рр. на західноукраїнських землях.

У квітні 1921 р. відбулись загальні збори, де головою засідання обрано – Р. Зеленого, секретарем – Є. Вертипороха, місто-головою – О. Коберського, скарбником – Р. Думу, бібліотекарем – В. Голубовича [5, с. 112]. На зборах були присутні студенти, які навчалися в українській політехнічній школі, з метою виявлення студентів, які переходили на навчання до польської вищої школи. На зборах прийняли рішення: підтримка та виконання усіх постанов головної ради «Профорусу»; оголошення бойкоту студентам, що навчались у ПРШ; організація протесту проти закриття студентських секцій [5, с. 112].

Щодо студентських секцій, то «Основа» висловила широку підтримку останнім і намагались залучити якомога більше студентів до участі у секціях: «Товариство «Основа» годиться із становищем українських секцій, що об'єднують усіх студентів Галичини і уважає Головну раду надалі верховною владою усього студентства» [5, с. 112].

Інституція сприяла покращенню матеріального становища «Профорус», шляхом організації збору коштів і проведення вечорів і концертів, гроші з яких пересилала до каси головної ради. Зокрема, за період від червня – до листопада 1921 р. «Основа» переслала на потреби «Профорус» кошти у сумі 12 тис. м. п., при тому, що витрати товариства у цей період становили – 6358 тис. м. п. [5, с. 113]. Слід відмітити, що «Основа» також отримувала кошти від «Профорусу» для своїх потреб, зокрема у 1921 р. економічна комісія перераховувала до товариства 200 тисяч м. п. для впорядкування

бібліотеки [5, с. 113].

Отже товариство «Основа» проводило активну діяльність. Йому вдалось добре налагодити видавничу справу, попри різні перешкоди, вдалося створити добре організовану мережу бібліотек, а також активно співпрацювати з іншими студентськими організаціями.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуменна І. Участь українських студентських товариств у суспільно-політичному житті Східної Галичини на початку ХХ ст. – 1939 р. [Електронний ресурс] / І.Гуменна. – Режим доступу: http://nauka.uagata.com/?page_id=382

2. Гуменна І. Українські студентські товариства у розвитку освіти і науки у Східній Галичині першої третини ХХ ст. / І.Гуменна // Наукові записки тернопільського національного

педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – Вип. 2; ч. 2. – С. 51-56.

3. Самотий Р. Українське студентське товариство «Основа» і його роль у видавничій справі України першої третини ХХ ст. [Електронний ресурс] / Р.Самотий. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2260/1/zb14.pdf>

4. Кунанець Н. Бібліотека студентського товариства «Основа»: становлення та основні етапи діяльності / Н.Кунанець // Вісн. Львів. ун-ту. Серія Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Львів, 2006. – Вип. 14. – С. 181-195.

5. Мазурок О. Роль товариств «Медична громада», «Основа» та «Кружок правників» у діяльності професійної організації українського студентства «Профорус» упродовж 1921-1926 рр. / О.Мазурок // Інтелігенція і влада. – Одеса, 2014. – Вип. 31. – С. 105-117.

6. Самотий Р. Видавнича діяльність Львівської політехніки: структура, постаті, репертуарна політика (1844-1944): автореф... к. і. н./ Р.Самотий. – Запоріжжя, 2008. – С. 20.

Нагірняк Андрій Діяльність товариства студентів Львівської політехніки «Основа» (кінець XIX – початок ХХ ст.)

У статті висвітлена діяльність студентського товариства Львівської політехніки «Основа», показана структура та видавнича діяльність товариства, проаналізована робота товариства по створенню й опікою бібліотек, а також вказано на співпрацю «Основи» з іншими товариствами.

Ключові слова: Львівська політехніка, студенти, Товариство «Основа», «Профорус»

Нагірняк Андрей Деятельность общества студентов Львовской политехники «Основа» (конец XIX – начало XX в.)

В статье отображена деятельность студенческого общества Львовской политехники «Основа», показана структура и издательская деятельность общества, проанализирована работа общества по созданию и опекой библиотек, а также указано на сотрудничество «Основа» с другими обществами.

Ключевые слова: Львовская политехника, студенты, Общество «Основа», «Профорус»

Nagirnyak Andrii The activity of Lviv Polytechnic student's union 'Osnova' at the end of 19- at the beginning of 20th century.

The article highlights the activity of Lviv Polytechnic student's union «Osnova». The part of the union towards student's consolidation (Ukrainians in terms of university polonization) has been stressed.

The structure of the union had six research departments according to specialization branches. They were the art section, which brings together students of architecture and drawing departments; engineers, chemists, agriculturalists, foresters and engineering. It is indicated that the union which was created primarily for helping Polytechnic students also had a scientific, organizational, cultural and educational nature.

The article characterizes publishing activity of «Osnova» which provided pictorial editions like Easter, Christmas and campaign postcards, several printed reference books (under the expanded Ukrainian public advocacy of higher technical education). The article also analyzes the work of the union for the creation and care of the library foundation which was launched in 1897 realizing the goal declared in the charter: «Osnova» kept its reading room and library.

Much attention is payed to the cooperation society «Osnova» with other student organizations that operated during this period on western Ukrainian lands.

Keywords: Lviv Polytechnic, students, society «Osnova», «Proforus»

Рецензенти:

Кривошея Ір.І., д.і.н., професор

Тробські Мацей, доктор габілітований, професор

Надійшла до редакції 30.01.2017 р.